

nyán, mely a napfényben fürdő természet megfestésének inspirálója lett idehaza is, s a magyarországi művészet megújítását hozta magával. 1901-ben kivált a Nagybányai Művésztelepből, és Técsőn szervezett szabadiskolát. 1898-tól éveken át küzdött - megnyugtató eredmény nélkül - a Rákóczi-induló című összefoglaló festménnyel, amelyben a történeti tematika, a társadalmi ítélet és az új festésmód szintézisére vágyott.

„Hollósy Simon elmenése a legfurcsább gondolatokra késztet és jogosít, mert hogy ez már megint egy átkozottan magyar és tragikus távozás. Ugye, hogy a magunk gusztusa és rejtett ravaszsága szerint valamikor fölszabadítottuk a jobbágyokat s a jobbágyság mégis megmaradt? Szegény úri és művész Hollósy Simon egy ilyen magyarul fölszabadult valaki volt, aki nem tudta mit kezdjen a szabadságával. Egy képre nagyon emlékszem, ahol sokaságos figurával dolgozik gyönyörű színekben, de bizony ezek a figurák alig láthatják s találják meg egymást. Úgy képzelem, hogy Hollósy Simon ilyenféle képekkel akart örülni az ő felszabadultságának, holott mestere volt a rajznak.

Robusztus, nagy magyar piktor, akire szinte rákényszerít irodalmiságomban a Vajda Jánosra mutató, mert ijesztően hasonló sorsúak.

Magyar és alkotásra hívott zseni volt és nagyszerű pedagógus: ezt is lehetne néhány klasszikus példával magyarázni. Ezt a furcsa, bánatos nagyságát a kiemelkedő magyar géniuszának, ki oltári szentségétől majdnem megfosztva, él mégis, s örül, hogy új életeknek, új művészegyéniségeknek szolgálhat. Nem hiszem egy percig, hogy ne fájlalta volna a legönösebb, legművészbibb dicsőséget, de azt se, hogy nem valósággal művészet volt neki a tanítás. Még öreg sasnak se mondhatom, mert nem volt öreg, csak éppen a nagyon magasat nem tudta beszárnyalni."

(Ady Endre 1918)

* * *

A márciusban Kolozsvárott rendezett nagyszerű kiállításra emlékezve közöljük a Szabadság 2002. március 16-i számából:

Kopacz-ikonográfia

Honnan tudhatnánk, hogy amit pillanatnyilag érzékelünk, az a valóság? - teszi fel a kérdést katalógusa mottójában Kopacz Mária. S ami Platontól napjainkig a filozófia egyik meglehetősen elvont drámai alapkérdése, ha más szinten is, de konkrét tartalomra lel a képzőművész ars poeticájában, s a tárlatlátogatónak a kiállítás képeihez való viszonyulásában.

Ebből a némiképp filozofikus szempontból kiindulva szemlélem a kiállított anyagot. Szemlélem, mondom, mert igyekszem első látásra nem viszonyulni, nem besorolni, nem osztályozni, bármennyire macakskodik is a rendszer teremtésére idomított értelmem. Mi az, amit látok? Mit ébresztenek bennem a képsorok? Mit látott bennük a festő, amikor életet adott nekik? S mi közük ezeknek a munkáknak a kérdőmondatához, amelyet fejtegetésem kezdetén idéztem? Nem hinném, hogy azoktól a kérdésektől, kérdőöktől igyekszik védeni magát, amelyek, akik a valóság hiányát kifogásolják képein...

A megnyitón, s utána személyes beszélgetések során, a látásmódok, megítélések tág skálájával szembesültem, és állapítottam meg, hogy mennyire mást vélünk felfedezni, mi nézők, ugyanazokon a munkákon. Tehát véleményemmel menthetetlenül magamra vagyok utalva, a saját látásom, ízlésem, értékítéletem ketrecébe vagyok zárva.

A színekavalkád és a tematika - amely főleg a cirkusz, a cirkuszi kelléktár és menázséria világát idézi - tökéletes harmóniában van. S ez már szinte elég is a sikerhez. Sellők, madarak és madáremberek, állatok és félig állat, félig-negyedig ember fantázialények, artisták, bohócok tánca kavargó a vásznon. Jobban mondva ennek a nagy kavargásnak, ennek a pillanatra meg nem álló, pillanatra sem szünetelő körforgásnak, tumultusos zajlásnak, tarka kavalkádnak a darabkái rögzíti a művész. A tudatalatti valóságfoszlányait vetíti ki képzelete és pillanatnyi hangulata különbejáratú, privát képernyőjére és teremti meg festői világát, talán úgy is mondhatnám: tárulkozik ki a néző előtt. Minden festői eufemizmus, finomkodó takarogatás nélkül meri vállalni önmagát. Teheti. Hiszen világa olyannyira gazdag, olyannyira összetett, hogy éppen eme tökéletes hangulati - lelki sztriptíz révén válik izgalmassá, izgatóvá, egyénivé és megismételhetetlenné. Olyan festői védjegy ez, - amely nem szorul a különféle áramlatok mankójára, a nagy meste-

rek meghosszabbított kezeujjának a kutatására. Mert e kutatás eleve kudarcra lenne ítélve. Kopacz Mária olyan, amilyennek mutatja magát. Lehet szeretni vagy nem szeretni, de hasonlítani nemigen.

S hogy miért éppen a cirkusz? Ürügy. Minden merő kelléktár. S mégis, ennek dacára is maga az élet. A lét nagy folyamának egy akrillal fára, farostrá rögzített-megörökített, a művészi átlényegítés megannyi szakaszán edződött, parányi atomja. A tudatalattiból feltörő, magának agresszíven utat kereső, nyomuló aprócska létszubsztancia. Az imígyen összeálló kompozíciók nem narratívák, de egy hangulati közeg megteremtése szempontjából fölöttébb beszédesek. Számomra a látvány sem nem vidám, sem nem drámai, vagy ha kell, mindkettő: e jegyek együtt vannak, kölcsönösen feltételezik és kioltják egymást. S talán ekképp járulnak hozzá a láttatás teljességéhez. Egy hangulati világ figuratív képi vetületével állunk szemben, amely arra hivatott, hogy bennünk, nézőkben is felidézze azt az eksztázissal rokon hangulatot, amelyet a művész a teremtés pillanatában érezhetett. S amelynek megjelenítését e kelléktár felhasználásával tudta megvalósítani.

A kitűnő rajzkészséggel megáldott grafikus ezúttal sem hazudtolta meg magát, csupán műfajt váltott és immár festői vízióinak keresett és talált megfelelő közeget. Úgy is mondhatnám: megszüntetve tartotta meg sajátos formanyelvének szellemiségét, maradt hű önmagához. Nem egy művészi bukfenec az, amit most kínál nekünk a kolozsvári Szentegyház utcai galéria tágas termeiben, amelyek szinte roskadozni látszanak eme festői bőbeszédűség láttán. Ez a részleteiben elnagyoltan is kidolgozott-kiművelt festői világ szerves része, folytatása, összegezése mindannak, amit Kopacz Mária az évtizedek folyamán kiérlelt, s amelynek most, sajátosan sziporkázó színvilágát is megcsillantva teremtett létjogosultságot.

A művészi szándék, legalábbis, ha igényt tart a művészi jelzőre, sohasem programatikus. A lét mögötti transzcendentális tartalom kifejezésére szolgál. Olvasata többértelmű, mert örökérvényű érzelmekre, indulatokra épít. Ha át is lépünk egy kor traumáin, belecsöppenünk egy másikéba. Nem beszélve az egyéni lét örökérvényű ellentmondásairól: életről, halálról, reményekről, csalódásokról, beteljesülésekről és kiábrándulásokról. Ez Kopacz Mária világa, itt nyüzsögnek, forognak, libbennek, lebegnek valós valótlanságai, valószínű fantázialényei, karikáznak át egyik élethelyzetből a másikba. A Kopacz-féle ikonográfia kulcsa a kerék. Ez a legtöbb munkán megjelenő, akár személyes ismertetőjegyként is értelmezhető jel, amely talán nem is annyira az agyonhangoztatott játékosságra, mint inkább a munkák látványon túli filozófiai üzenetére utal. A lét és nemlét, a különféle élethelyzetek, állapotok, valós és képzeletbeli metamorfózisok örök körforgásának a felvillantására. Emlékeztető arra, hogy minden mulandó, és emlékeztető arra, hogy ugyanakkor minden állandó is. Emlékeztető a létre magára, amelynek éppen e kettősség a lényege.

Németh Júlia

* * *

GAJZÁGÓ SÁNDOR ÉS GROSS ARNOLD KIÁLLÍTÁSA ELÉ

Hölgyeim és Uraim!

Mindig nagy öröm számomra, amikor grafikai kiállítást nyithatok meg, különösen akkor, ha két ilyen kiváló művész, mint Gajzágó Sándor és Gross Arnold műveit mutathatom be. A grafika hosszú éveken át mellőzött műfaj volt hazánkban. Leginkább illusztrálásra tartják alkalmasnak, pedig az erőteljes fekete-fehér tollvonásokból kialakuló képek ábrázoló és hatóereje semmivel sem marad el a festményeké mögött. Grafikusnak lenni könnyű, vélik sokan, hiszen rajzolni könnyebb, mint festeni, ez azonban egyáltalán nem igaz. Aki néhány vonallal, pár alakkal, egyetlen szál papírral és tollal-ceruzával vagy éppen tussal képes kifejezni egész sorstragédiákat, életeket és lelkiületeket, az valódi művész. Amikor pedig néhány vonal, a papír síkjában megelevenedett rajz képes elvarázsolni bennünket, akkor valódi ünnepet ül a művészet.

De miért hangsúlyozom következetesen a két műfaj nevét, hát nem mindegy melyik melyik? Egyáltalán nem. Gajzágó Sándor nemes egyszerűséggel, tömören és mesterien kidolgozott rézmetszeteket hozott. Ez a technika rendkívül nehéz, hiszen a rézlemezbe hidegen, metszőkéssel vésik, azaz hogy metszik a rajzot. A munka lassú és fáradságos, mivel metszeni csak egy vízszintes tengely mentén lehet, így az íveket és hajlatokat csakis a lemez forgatásával lehet kialakítani. A kés éles, a lemez néha ellenáll, és az elrontott vonalakat nemigen lehet korigálni.